

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

МАТЮК ЮЛІЯ ІВАНІВНА

**СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД
МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ**

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

БИЧУК ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидат філософських наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 21

засідання кафедри соціальної роботи

та педагогіки вищої школи від 16 травня 2024 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Чернета С.Ю.

Луцьк 2024

АНОТАЦІЯ

Матюк Ю.І. Соціально-педагогічна профілактика булінгу серед молодших підлітків. - Рукопис.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 231 – Соціальна робота. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2024.

Булінг серед молодших підлітків є серйозною соціальною проблемою, що має значний негативний вплив на психічний та фізичний розвиток дітей. Прояви булінгу включають фізичне та психологічне насильство, ізоляцію, образи та інші форми агресивної поведінки. Ця проблема потребує комплексного підходу до її вирішення, зокрема через соціально-педагогічну профілактику, що є одним із ключових аспектів виховання та освіти.

Мета дослідження полягає в розробці та оцінці ефективності стратегій соціально-педагогічної профілактики булінгу серед молодших підлітків.

Об'єкт дослідження – булінг в підлітковому середовищі.

Перша частина роботи присвячена теоретичному аналізу поняття булінгу, його форм та проявів, а також виявленню психосоціальних чинників, що сприяють виникненню цього явища серед молодших підлітків.

Друга частина дослідження базується на практичному аспекті розв'язання проблеми булінгу. Нами було проведено діагностування на предмет виявлення явища булінгу над молодшими підлітками на основі проведеного анкетування та його аналізу, охарактеризовано форми і методи профілактики булінгу над молодшими підлітками.

На основі отриманих результатів дослідження розроблено практичні рекомендації соціальним педагогам та батькам щодо профілактики булінгу серед молодших підлітків

Ключові слова: булінг, соціально-педагогічна профілактика, молодші підлітки, заклади загальної середньої освіти, психологічна підтримка.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ	6
1.1. Сутність, ознаки, причини булінгу серед молодших підлітків..	6
1.2. Профілактика булінгу в шкільному середовищі як соціально-педагогічна проблема	14
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ	23
2.1. Дослідження проявів булінгу та аналіз отриманих результатів.	23
2.2. Характеристика форм і методів профілактики булінгу серед молодших підлітків	33
2.3. Розробка методичних рекомендацій для соціальних педагогів щодо профілактики булінгу в закладах загальної середньої освіти	37
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Актуальність теми соціально-педагогічної профілактики булінгу серед молодших підлітків неоспорима і вимагає негайного та всебічного врегулювання.

Законом визначено, що булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [7].

Булінг, який є формою психологічного насильства, впливає на психічний стан та емоційний розвиток учнів, може призвести до серйозних наслідків для їхнього фізичного і психічного здоров'я, а також впливає на їхній успіх у навчанні та загальний розвиток.

Важливо також врахувати, що булінг може мати різні форми та проявлятися в різних вікових групах. У шкільному середовищі він може бути як прямим (фізичне насильство, образи), так і психологічним (ізоляція, поширення чуток). Ця широка палітра проявів ускладнює завдання профілактики та вимагає комплексного підходу до проблеми.

Крім того, на фоні стрімкого розвитку інформаційних технологій та соціальних мереж, булінг отримав нові форми прояву - кібербулінг. Це ще більш складне явище, оскільки воно може відбуватися безпосередньо в межах домашнього середовища через використання інтернету та мобільних технологій. Кібербулінг не має часових та просторових обмежень і може мати глибокий психологічний вплив на підлітків, руйнуючи їхню самооцінку та віру в себе.

Оскільки явище булінгу є доволі комплексним поняттям, то вивчення цього феномену проводиться з різних точок зору і галузевих підходів: Д. Лейн, Е. Мунте, В. Ортон – досліджують проблему булінгу у молодшій школі; О. Барліт, І. Бердишев, А. Король, А. Чернякова – досліджують психологічні

особливості учасників булінгу, його наслідки та шляхи подолання; Р. Безпальча, О. Романова, Л. Лушпай, Д. Соловйов – досліджують умови впровадження інноваційних технологій профілактики агресивної поведінки в умовах школи та ін.

У контексті педагогічної діяльності важливо розробити комплекс заходів, спрямованих на профілактику булінгу. Це можуть бути тренінги з розвитку емоційного інтелекту, робота з класними керівниками та педагогічним колективом з метою формування позитивного психологічного клімату в класах та школах.

Необхідно також активно впроваджувати програми соціальної адаптації та психологічної підтримки для тих учнів, які стали жертвами булінгу, а також для тих, хто виявляє ознаки агресивної поведінки. Це може бути проведення індивідуальних консультацій з психологами, створення груп підтримки та взаємодопомоги.

Об'єкт дослідження – булінг в підлітковому середовищі.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи соціально педагогічної профілактики булінгу серед молодших підлітків.

Мета дослідження полягає в розробці та оцінці ефективності стратегій соціально-педагогічної профілактики булінгу серед молодших підлітків. Відповідно до мети були визначені такі **завдання** дослідження:

1. Визначення рівня поширеності булінгу серед учнів загальної середньої освіти.
2. Аналіз основних форм та проявів булінгу в навчальних закладах.
3. Вивчення факторів, що сприяють виникненню та поширенню булінгу серед учнів.
4. Емпірично дослідити рівень обізнаності підлітків щодо проблеми булінгу.
5. Розробити практичні рекомендації для соціальних педагогів та батьків щодо профілактики булінгу.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз та синтез, узагальнення наукових джерел та систематизація теоретичного матеріалу; емпіричні методи: анкетування, бесіда, аналіз документації,

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні практичних рекомендацій для соціальних педагогів та батьків щодо подолання булінгу серед серед молодших підлітків.

Апробація результатів та публікації. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на XV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення». (16 травня 2024 р.) та викладені в тезах «Профілактика булінгу в шкільному середовищі як соціально-педагогічна проблема».

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

1.1. Сутність, ознаки, причини булінгу серед молодших підлітків

Слово булінг (bullying) означає агресивну поведінку однієї людини відносно іншої людини з метою заподіяти їй моральну або фізичну шкоду, принизити її і в такий спосіб утвердити свою владу [2]. На жаль, ці ситуації з булінгом є актуальною соціальною проблемою, яка потребує уваги та вжиття заходів для запобігання [13]

Це явище є досить поширеним не лише в Україні, а й в усьому світі. За даними соціологічних досліджень, із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей. При чому, частина опитаних дітей зізналася, що потерпають від знущань не лише з боку школярів, а зазнають утисків й з боку вчителів.

Якщо розглядати це явище з правової точки зору, необхідно відмітити, що в даному випадку порушується ціла низка законодавчих актів щодо захисту прав дитини. Головний міжнародний документ у цій сфері є Конвенція ООН з прав дитини, яка проголошує, що усі діти від народження рівні та мають право на безпечні та сприятливі умови життя. [9]

Конституція України проголошує, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Крім того, Основний Закон встановлює, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Цивільний та Сімейний кодекси України також є важливою складовою національного законодавства щодо захисту прав дитини. Закон України «Про охорону дитинства» прямо передбачає захист дитини від усіх форм насильства. [8]

Булінг як форма психологічного та соціального насильства в дитячому середовищі, особливо у закладах загальної середньої освіти, стає об'єктом серйозних досліджень і аналізу в сучасному педагогічному та соціальному

контексті. Це явище впливає на психологічний та емоційний стан учнів, їхню самооцінку та загальний комфорт у школі. Булінг полягає у систематичному та навмисному знущанні, приниженні або іншій формі насильства щодо одного або кількох учнів, які перебувають у більш вразливому становищі або є меншиною в шкільній спільноті. Це може проявлятися у фізичних, вербальних, психологічних формах, а також у вигляді соціальної ізоляції чи кібербулінгу через використання інтернету та інших цифрових засобів спілкування.

Ознаки булінгу можуть бути різноманітними, але вони часто включають у себе фізичне насильство, таке як удари, штовхання, відбирання майна; вербальне насильство у формі образ, погроз, грубих словесних висловлювань; психологічний тиск через інтимніші аспекти, такі як шантаж, шпигунство, поширення чуток; соціальна ізоляція, коли учень стає об'єктом відкидання та виключення зі шкільної спільноти. Крім того, сучасна епоха дала поштовх розвитку кібербулінгу, який представляє собою форму цифрового насильства, що відбувається через використання інтернет-платформ та соціальних мереж.

Причини булінгу можуть бути різноманітними та комплексними. Вони включають у себе соціально-психологічні фактори, такі як низька самооцінка, відчуття відчуженості від оточуючих, відсутність емпатії та вміння співчувати, а також культурні та структурні аспекти, такі як норми соціальної поведінки та система виховання у школах [5]. Нерідко булінг є результатом відсутності ефективних механізмів протидії та відсутності адекватної реакції з боку педагогічного персоналу або адміністрації закладу освіти.

У світлі цих реалій важливо розглядати булінг як серйозну проблему, яка потребує системного та комплексного підходу до профілактики та подолання. Шкільне середовище має бути безпечним і сприятливим для всіх учнів, адже негативний вплив булінгу може мати довгострокові наслідки для психологічного розвитку дітей та їхньої успішності в навчанні. Тому розуміння сутності, ознак та причин булінгу в загальноосвітніх закладах є критично важливим для розробки ефективних стратегій протидії цьому явищу та створення здорового шкільного середовища для всіх учасників навчального процесу.

Булінг - це форма агресивної поведінки, спрямованої на емоційне приниження та виключення людини з групи [3]. Це явище психологічного, вербального, фізичного або емоційного насильства, яке відбувається систематично та має місце в різних сферах життя, зокрема в школах, де діти та підлітки проводять значну частину свого часу. Сутність булінгу полягає в тому, що одна або кілька осіб використовують свою силу, владу або вплив для того, щоб нашкодити іншим. Це може виявлятися у формі фізичних нападів, погроз, образ, психологічного тиску, ізоляції або кібербулінгу через інтернет. Булінг може мати серйозні наслідки для жертв, включаючи психологічні проблеми, погіршення навчальної успішності, а також ризик розвитку депресії та інших психічних розладів.

У багатьох випадках булінг не обмежується одноразовими подіями, але стає систематичним та тривалим, що може значно погіршити якість життя жертви.

Зазначимо, що булінг може мати різні мотивації. Деякі особи можуть вчиняти насильство або тиск на інших через прагнення до влади або контролю, інші - через прагнення відчувати себе сильними або вищими за інших, а деякі - через власні комплекси або негативний досвід. Однак, незалежно від мотивів, булінг завжди є неприпустимим і потребує рішучої реакції.

Потенційні жертви булінгу часто виявляються учнями, які є меншості в школі або які видаються вразливими у порівнянні з іншими. Це може стосуватися дітей з інвалідністю, різних культурних або етнічних груп, а також тих, хто відрізняється за своєю сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю. Булінг може також відбуватися у відношенні до учнів з відмінними успіхами в навчанні або соціальної популярності, що робить це явище ще більш складним та шкідливим.

Фізичне насильство у контексті булінгу в закладах загальної середньої освіти є однією з форм агресивної поведінки, яка може мати серйозні наслідки для жертв та загального клімату в школі. Воно виявляється у фізичних нападах, штовханнях, ударах та інших формах насильства, спрямованих на іншого учня.

Це може бути проявом переважання сильніших над слабкішими, домінування або виявом агресивної [14].

Сутність фізичного насильства полягає в тому, що агресор намагається за допомогою фізичних дій нанести шкоду та заподіяти біль іншій особі. Це може виявлятися у формі побиття, вдарів, штовхань, фізичної образи, а також у відбиранні чи руйнуванні майна. Фізичне насильство може бути як прямим, коли агресор вчиняє напад безпосередньо на жертву, так і непрямим, коли він використовує інших осіб або обставини для досягнення своїх цілей. Фізичне насильство часто відбувається у присутності інших учнів, що може призвести до створення атмосфери страху та небезпеки в шкільному середовищі.

Причини фізичного насильства можуть бути різноманітними і включають у себе прагнення до влади та контролю над іншими, бажання відчувати себе сильним або вищим за інших, а також власні комплекси або негативний досвід. У деяких випадках агресивна поведінка може бути наслідком проблем у сім'ї, відсутності емоційної підтримки чи поганих моделей поведінки. Також важливим чинником є соціальне середовище та норми, які прийняті серед рівнів, що можуть сприяти виникненню та поширенню фізичного насильства в шкільному оточенні [20].

Вербальне насильство, що виявляється у формі образ, погроз, грубих словесних висловлювань та інших форм агресивного мовлення, є серйозною проблемою в контексті булінгу в закладах загальної середньої освіти. Це одна з найпоширеніших та вразливих форм насильства, оскільки вона може виявлятися в будь-якому місці та в будь-який час, що робить її складною для виявлення та протидії.

Сутність вербального насильства полягає в тому, що словесні атаки та образи спрямовані на завдання болю іншій особі, викликаючи її страждання та впливаючи на її самооцінку. Вербальне насильство включає дії, які принижують, ображають, звинувачують або погрожують іншій людині [6]. Хоча кривдник може підвищувати голос і поводитись агресивно та загрозово, словесні напади не завжди супроводжуються криком. Це можна визначити за манерою

спілкування кривдника, яка часто містить принизливі висловлювання та спроби деморалізувати співрозмовника/-цю.

До вербального булінгу належать образливі коментарі, принизливі прізвиська, погрози, поширення пліток та неправдивої інформації про жертву. Такі дії призводять до психологічного дискомфорту, почуття сорому, страху, соціальної ізоляції [1]. Важливо розуміти, що вербальне насильство може залишити невиліковні психологічні наслідки, такі як зниження самооцінки, розвиток депресії, тривожності та інших психічних розладів.

Емоційне насильство серйозно шкодить когнітивному, емоційному, соціальному та психологічному розвитку дитини [24]. Тому необхідно вжити невідкладних заходів для протидії цьому явищу, включаючи вдосконалення системи виховної роботи, підвищення обізнаності серед учнів та персоналу школи щодо проблеми вербального насильства, а також розроблення та впровадження ефективних антибулінгових програм.

Психологічний тиск є однією зі складових форм булінгу в закладах загальної середньої освіти і може мати серйозні наслідки для психічного та емоційного стану учнів, а також загального клімату в школі.

Однією з основних ознак психологічного тиску є його характерна прихованість та непомітність для оточуючих. У порівнянні з фізичним насильством або вербальними атаками, психологічний тиск може бути менш помітним ззовні, оскільки він зазвичай виявляється у формі підступних дій або психологічних маніпуляцій.

Наслідки психологічного тиску можуть бути серйозними і включати в себе зниження самооцінки, втрату довіри до оточуючих, розвиток тривожності, депресії, та інших психічних розладів. Жертви психологічного тиску можуть відчувати себе безпомічними та непокоєними, що може мати вплив на їхній навчальний успіх та загальний емоційний стан.

Соціальна ізоляція є однією з найпоширеніших та вразливих форм булінгу в закладах загальної середньої освіти, яка може мати серйозні наслідки для психологічного та емоційного стану учнів, а також загального клімату в школі.

Сутність соціальної ізоляції полягає в тому, що жертва стає відокремленою від інших учнів та відчуває себе відстороненою від соціальних контактів та взаємодій. Це може виявлятися у формі ігнорування, відмови від спілкування, виключення з групових заходів.

Однією з основних ознак соціальної ізоляції є відсутність позитивних соціальних взаємодій та відчуття відсутності підтримки з боку оточення. У порівнянні з іншими формами булінгу, соціальна ізоляція може бути менш помітною ззовні, оскільки вона часто виявляється у внутрішньому світі жертви та може бути важко помітити для інших учнів чи педагогів.

Причини соціальної ізоляції можуть бути різноманітними. Вони включають прагнення до влади і контролю над іншими, бажання відчувати себе сильним або вищим за інших, а також особисті комплекси або негативний досвід. Також важливим чинником є соціальне середовище та норми, які прийняті серед рівнів, що можуть сприяти виникненню та поширенню соціальної ізоляції в шкільному оточенні. Часто соціальна ізоляція виникає у зв'язку зі стресом, конкуренцією, або відчуттям невпевненості або неприйнятності.

Наслідки соціальної ізоляції можуть бути серйозними і включати в себе погіршення психічного стану, зниження самооцінки, розвиток депресії, тривожності, та інших психічних розладів. Жертви соціальної ізоляції можуть відчувати себе безпомічними що може мати вплив на їхній навчальний успіх та загальний емоційний стан.

Кібербулінг є серйозною проблемою в сучасному світі, особливо серед школярів, і представляє собою форму електронного насильства, яке здійснюється через Інтернет, соціальні мережі, месенджери та інші цифрові платформи. Сутність кібербулінгу полягає в тому, що агресори використовують технології для того, щоб заподіяти шкоду, залякати, образити або іншим чином травмувати іншу особу. Це може включати в себе надсилання образливих або загрозливих повідомлень, поширення неприємних чуток чи малювання образів жертви[16].

Однією з особливостей кібербулінгу є його анонімність та доступність. У порівнянні з традиційним булінгом, кібербулінг може відбуватися в будь-який час та з будь-якого місця, що робить його особливо небезпечним та складно контрольованим. Крім того, інтернет дозволяє агресорам залишатися анонімними або використовувати фальшиві облікові записи, що робить ідентифікацію та припинення кібербулінгу ще складнішим.

Причини кібербулінгу можуть бути різноманітними та включати в себе прагнення до влади, бажання відчувати себе сильним або вищим за інших, а також власні комплекси або негативний досвід. Часто кібербулінг виникає у зв'язку зі стресом, конкуренцією, або відчуттям невпевненості або неприйнятності. Крім того, інтернетний простір надає агресорам відчуття безкарності та відсутності контролю, що може підштовхнути їх до зловживання цією можливістю.

Наслідки кібербулінгу можуть бути серйозними і включати в себе погіршення психічного стану, зниження самооцінки, розвиток депресії, тривожності, та інших психічних розладів. Крім того, жертви кібербулінгу можуть відчувати відчуття відчуженості та неприйнятності, що може призвести до відчуття самотності та відсутності підтримки. Особистісні риси та атрибути також впливають на поширення булінгу та кібербулінгу, оскільки емоційна інтелігентність, емпатія та розвиненість соціальних навичок можуть сприяти запобіганню конфліктів та насильства [17].

Вплив соціально-психологічних факторів на поведінку та взаємодію учнів у закладах загальної середньої освіти є однією з ключових складових формування шкільного середовища та клімату.

Один із важливих соціально-психологічних факторів - це культурне середовище, в якому знаходиться школа. Культурні норми, цінності та вірування, які домінують у спільноті, можуть впливати на те, як учні сприймають себе та інших, а також на те, як вони взаємодіють один з одним. Наприклад, у школах, де панує культура толерантності, різноманітності та взаєморозуміння, учні можуть відчувати себе більш комфортно та підтримано.

Іншим важливим аспектом є стосунки між учнями. Якщо в школі панує атмосфера взаємоповаги, підтримки та співпраці, то учні будуть більш налаштовані на позитивну взаємодію та співпрацю. Навпаки, конфліктні або ворожі стосунки можуть створювати напругу та стрес серед учнів, що негативно впливає на їхнє самопочуття та навчання.

Соціальні групи та їхня динаміка також відіграють значну роль у формуванні шкільного клімату. Учні часто входять у різноманітні групи, які можуть бути базовими класами, спортивними командами, музичними або танцювальними групами тощо. Взаємодія з цими групами може впливати на почуття приналежності та ідентифікації учня, а також на їхній рівень самооцінки та соціальної підтримки.

Також важливим фактором є емоційний клімат у школі. Наявність підтримки з боку педагогів, адміністрації та однолітків може зменшити рівень стресу та покращити емоційне самопочуття учнів. Наприклад, наявність психологічних послуг або програм підтримки може допомогти учням впоратися зі стресом, тривогою або депресією.

Звичайно, індивідуальні особливості кожного учня також грають важливу роль у взаємодії та поведінці в школі. Рівень самооцінки, стійкість до стресу, соціальні навички та інші фактори можуть впливати на те, як учень сприймає та реагує на соціальні ситуації у школі.

Відсутність ефективних механізмів протидії булінгу, включаючи різні його форми, є серйозною проблемою, з якою стикаються багато закладів загальної середньої освіти. Ця проблема поширена і вимагає уваги та негайних заходів з боку освітніх установ, педагогів, батьків та суспільства в цілому. Сутність відсутності ефективних механізмів протидії полягає в тому, що без належної системи заходів та підтримки, булінг може стати нормою, а не винятком, в шкільному оточенні.

Однією з головних причин відсутності ефективних механізмів протидії булінгу є недостатнє усвідомлення проблеми серед педагогічного колективу, учнів та батьків. Булінг часто може бути прихованим або недооціненим, що

ускладнює реагування на нього та утруднює розуміння його масштабів та наслідків. Брак свідомості і розуміння проблеми може призвести до того, що шкільні адміністрації та педагоги не приділяють достатньо уваги виявленню та запобіганню булінгу, або реагують на нього недостатньо ефективно.

Іншою причиною є брак чітких та консистентних політик та процедур у школах щодо управління та реагування на випадки булінгу. Часто в закладах освіти відсутні стандартизовані процедури щодо реагування на булінг, що може призводити до суб'єктивності та нерішучості з боку педагогічного персоналу. Без чітких і консистентних механізмів протидії складно забезпечити адекватну підтримку жертвам та належне покарання агресорам.

Отже, основною сутністю булінгу є насильство чи психологічний тиск, що спрямовані на слабших або вразливих учнів, і це може мати серйозні наслідки для їхнього психічного здоров'я або академічного успіху. Розуміння сутності, ознак і причин булінгу в закладах загальної середньої освіти є ключовим елементом для розробки ефективних стратегій запобігання та управління цим явищем, спрямованих на створення безпечного та доброзичливого навчального середовища для всіх учнів

1.2. Профілактика булінгу в шкільному середовищі як соціально-педагогічна проблема

Профілактика булінгу в шкільному середовищі є важливою соціально-педагогічною проблемою, яка вимагає серйозного уваги та невідкладних заходів. Булінг, або систематичне психічне, фізичне або вербальне насильство одного учня над іншим, створює небезпечне та токсичне середовище для усіх учасників освітнього процесу. Ця проблема не лише порушує права та гідність дітей та молоді, але й має серйозні наслідки для їхнього психологічного та емоційного стану, навчання та соціальної інтеграції.

Булінг може набувати різних форм: фізичного насильства, вербальних нападів, інтимних образ, електронного терору чи соціальної ізоляції. Він може траплятися в класах, на шкільних подвір'ях, у коридорах шкіл та навіть поза їхніми межами, завдяки технологічним засобам спілкування. Не зважаючи на свою розповсюдженість та серйозні наслідки, булінг часто залишається непоміченим або недооціненим, що ускладнює боротьбу з цією проблемою [15].

Однією з ключових складових успішної профілактики булінгу є розуміння його сутності та механізмів розвитку. Булінг не є випадковим або непередбачуваним явищем; він виникає внаслідок складної взаємодії різних соціальних, психологічних та культурних факторів [4]. Підвищена агресія, невірноваженість, соціальна нерівність та низька емпатія можуть стати ґрунтом для формування булінгових поведінкових моделей.

Запобігання булінгу та його ефективна профілактика вимагають комплексного підходу, який охоплює різні аспекти освітнього процесу та взаємодії всіх учасників шкільного середовища. Це включає в себе розвиток соціальних навичок та емпатії серед учнів, формування культури толерантності та взаєморозуміння, підвищення обізнаності педагогічного колективу щодо методів виявлення та реагування на випадки булінгу, а також співпрацю з батьками та громадськістю у формуванні підтримуючого середовища.

Поширення булінгу в шкільному середовищі є складною проблемою, і для її ефективного розв'язання потрібно розуміти причини та фактори, що сприяють цьому явищу. Однією з головних причин поширення булінгу є соціальні та культурні фактори. У сучасному суспільстві значну роль у формуванні стосунків між людьми відіграють різні норми та цінності, а також соціальні стереотипи. Відсутність толерантного та взаємоповагового клімату може стимулювати агресивне поведінку серед учнів.

Ще однією з причин є невідповідність соціальних навичок та вмінь учнів. У деяких випадках діти, які виявляють булінгову поведінку, можуть мати обмежений розуміння соціальних норм і правил спілкування, а також недостатні

навички конфліктного врегулювання. Брак емпатії та розуміння наслідків своїх дій може сприяти виникненню агресивних поведінкових моделей [21].

Також важливим фактором є вплив оточуючого середовища. Дитина може бути під впливом своєї сім'ї, друзів, вчителів та інших членів соціального оточення. Якщо дитина оточена агресивними моделями поведінки або стикається зневажливим ставленням до інших, вона може наслідувати цю поведінку та використовувати її у спілкуванні з однолітками.

Крім того, важливим фактором є вплив медіа та інтернету. Зростаюча популярність соціальних мереж та онлайн-спілкування створює нові можливості для булінгу, включаючи кібербулінг, який може мати глобальний характер і відбуватися поза межами шкільного середовища. Цифрові технології дозволяють анонімним особам ширити образи, погрози та інші форми цифрового насильства, не ризикуючи бути виявленими.

Деякі дослідники також вказують на вплив соціальних нерівностей та стресових ситуацій на поширення булінгу. Діти, які походять з менш забезпечених сімей або зі збільшеним ризиком стикаються зі стресом, можуть бути більш схильними до виявлення агресивного поведінки. Наприклад, конфліктні сімейні відносини, відсутність соціальної підтримки або відчуття неприйнятності можуть стимулювати дитину до виявлення агресії та насильства в інших сферах її життя, включаючи шкільне середовище.

Необхідно також враховувати вплив культурних та гендерних стереотипів. У деяких культурах або серед певних груп населення агресивні форми поведінки можуть розглядатися як прийнятні або навіть поохочуватися. Наприклад, стереотипні уявлення про «чоловічість» можуть сприяти збільшенню агресивної поведінки серед хлопчиків у шкільному середовищі.

Роль соціальних мереж та інтернету у збільшенні випадків булінгу серед школярів є значною та важливою в сучасному цифровому світі. Однією з головних причин збільшення випадків булінгу через соціальні мережі та Інтернет є анонімність. У віртуальному світі особи можуть залишати анонімні коментарі, повідомлення та образи, не ризикуючи бути виявленими. Це створює безпечний

для них простір, де вони можуть вільно висловлювати свої негативні думки та вчинки без наслідків. Така анонімність може підштовхувати людей до більш агресивної поведінки, оскільки вони не несуть відповідальності за свої дії.

Другою причиною є глобальний характер соціальних мереж та інтернету. У віртуальному світі люди можуть взаємодіяти з іншими з усього світу, не зважаючи на географічні та культурні межі. Це означає, що жертви булінгу можуть стикатися з агресією та образами не лише від своїх однолітків, але й від осіб з інших країн чи культурних середовищ. Глобалізація інтернету робить проблему булінгу більш широко поширеною та складною для боротьби.

Третім фактором є постійна доступність інформації в інтернеті. Соціальні мережі стали важливими джерелами новин та інформації для багатьох людей, зокрема для підлітків. Часто негативна або агресивна інформація може впливати на психологічний стан та емоційний стан дітей, що може сприяти поширенню булінгу. Крім того, віртуальне викладення особистих інформаційних матеріалів у соціальних мережах може стати об'єктом цифрового насильства та стимулювати булінг.

Одним з ключових методів протидії булінгу є освіта та підвищення обізнаності. Це означає включення в навчальні програми відповідних модулів про толерантність, взаємоповагу, емпатію та конфліктне врегулювання. Учні повинні мати можливість вивчати та обговорювати поняття булінгу, його наслідки та методи протидії. Проведення тренінгів, семінарів та уроків з антибулінгу сприяє формуванню позитивного клімату в класах та сприйняттю культури взаємоповаги та толерантності серед учнів [19].

По-друге, важливим методом є розвиток соціальних навичок та емоційного інтелекту. Учні повинні отримувати навички спілкування, сприйняття емоцій та розв'язання конфліктів, що допоможе їм управляти своїми власними емоціями та уникати агресивної поведінки. Ці навички можна розвивати за допомогою різних методик, включаючи групові вправи, рольові ігри та тренінги з емоційного інтелекту.

Третій метод - це створення позитивного шкільного середовища. Важливо, щоб учні відчувалися безпечно та захищено у школі, тому важливо розробляти політику нульової терпимості до булінгу та активно втручатися у випадках його виявлення. Шкільні адміністрації мають створювати механізми для звітування про випадки булінгу, розгляду скарг та вжиття відповідних заходів для захисту жертв та покарання винних.

Четвертий метод - це використання технологій у протидії булінгу. Завдяки розвитку інформаційних технологій, існують різні програми та веб-сайти, які допомагають виявляти та втручатися у випадки булінгу. Наприклад, мобільні додатки або онлайн-платформи можуть надавати можливість анонімно повідомляти про випадки булінгу та отримувати психологічну підтримку для жертв.

П'ятий метод - це співпраця з громадськими організаціями та неправліннями організаціями. Багато НПО займаються проблемами булінгу та мають досвід у розробці та впровадженні антибулінгових програм. Співпраця з такими організаціями може допомогти освітнім установам отримати доступ до додаткових ресурсів та експертної підтримки у боротьбі з булінгом.

Роль педагогічного колективу у попередженні та виявленні випадків булінгу в шкільному середовищі є надзвичайно важливою. Вчителі та інші працівники освітнього закладу відіграють ключову роль у створенні безпечного та підтримуючого клімату, а також у формуванні позитивних моделей спілкування серед учнів.

Співпраця всього педагогічного колективу є основою успішної боротьби з булінгом. Вчителі, адміністрація, психологи та інші працівники школи повинні працювати разом, щоб створити атмосферу довіри та підтримки, де кожен учень буде почувати себе безпечно та захищено. Важливо, щоб весь персонал був обізнаний з поняттям булінгу, його видами, наслідками та методами протидії.

Вчителі можуть включати в свої уроки теми про толерантність, взаємоповагу та конфліктне врегулювання, а також організувати дискусії та рольові ігри з цих питань.

Педагогічний персонал має виявляти відкритість та доступність для учнів, щоб ті могли звертатися за допомогою у випадках булінгу. Важливо створити атмосферу, в якій учні будуть відчувати, що їхні скарги та сигнали про негативне співпоевєдінку будуть враховані та вирішені. Крім того, вчителі можуть використовувати різноманітні педагогічні методи для сприяння створенню позитивного клімату в класі та школі загалом.

Одним із важливих аспектів ролі педагогічного колективу є виявлення випадків булінгу та вжиття необхідних заходів для їхнього врегулювання. Вчителі мають бути уважними до змін у поведінці та емоційному стані учнів, що можуть свідчити про те, що дитина стала жертвою булінгу. Важливо вчасно реагувати на такі сигнали та вживати заходів для зупинення агресивної поведінки та захисту жертв [11].

Фахівцям психологічної служби рекомендовано впроваджувати факультативні курси, які спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки яким відбувається підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу [12].

Освітні заклади також повинні створювати механізми для збору та аналізу даних про випадки булінгу, щоб здійснювати ефективний моніторинг ситуації та розробляти адекватні стратегії протидії. Важливо також співпрацювати з батьками учнів та залучати їх до процесу протидії булінгу, оскільки сімейна підтримка може бути важливою для ефективності заходів.

Психологічна та емоційна підтримка для жертв булінгу та їхніх родин є важливим аспектом у боротьбі з цим негативним явищем та відновленні психологічного благополуччя та емоційного стану постраждалих. Жертви булінгу можуть відчувати різні емоції, включаючи страх, сором, розгубленість, відчуття вини та безпорадність. Родини постраждалих також можуть потребувати підтримки, щоб допомогти своїм дітям подолати негативні наслідки булінгу.

Одним з важливих аспектів психологічної підтримки є надання практичних стратегій для подолання емоційних та психологічних труднощів, пов'язаних з

булінгом. Це може включати в себе техніки релаксації, медитації, дихальних вправ та інших методів саморегуляції, які допомагають зняти стрес та зосередитися на власному самопочутті.

Крім психологічної підтримки для жертв, також важливо надати підтримку їхнім родинам. Батьки чи опікуни постраждалих дітей можуть відчувати стрес, вину та безпорадність у зв'язку з ситуацією, яка сталася з їхніми дітьми. Підтримка від психологів, консультантів чи групових сесій для батьків може допомогти їм зрозуміти та ефективно реагувати на емоційні потреби своїх дітей, а також розвивати стратегії для спілкування та взаємодії зі школою.

Для забезпечення ефективної підтримки жертвам булінгу та їхнім родинам, важливо також створити систему реферування, яка дозволяє вчасно направляти постраждалих на необхідні психологічні та емоційні послуги. Це може включати в себе співпрацю з місцевими психологічними службами, центрами соціального обслуговування, благодійними організаціями та іншими установами, які надають психологічну допомогу та підтримку.

Співпраця з батьками та розвиток їхньої освіченості щодо булінгу є ключовим елементом в запобіганні та виявленні цього негативного явища. Батьки володіють великим впливом на своїх дітей та можуть стати важливими союзниками шкільних працівників у боротьбі з булінгом. Важливо розробляти ефективні стратегії співпраці з батьками та активно працювати над розвитком їхньої освіченості щодо цього питання.

По-перше, для ефективної співпраці з батьками необхідно інформувати їх про булінг та його наслідки. Це можна реалізувати через організацію зустрічей, семінарів або лекцій, де будуть розглядатися основні аспекти булінгу, його види та прояви. Важливо, щоб ця інформація була доступною та зрозумілою для всіх батьків, незалежно від їхньої освіти чи досвіду.

По-друге, необхідно надати батькам практичні поради та інструменти для реагування на випадки булінгу та підтримки своїх дітей. Це може включати в себе вказівки щодо спілкування з дітьми про їхні власні досвіди та емоції, навички розв'язання конфліктів та сприяння позитивним способам взаємодії з

оточуючими. Батьки також можуть бути навчені розпізнавати ознаки того, що їхня дитина може бути жертвою булінгу та як правильно реагувати на це.

По-третє, важливо створити відкрите та сприйнятливe середовище для батьків, де вони можуть відчувати себе комфортно та звертатися за допомогою чи консультаціями у випадку потреби. Шкільні адміністрації можуть організувати відкриті дні, де батьки можуть зустрітися з вчителями та іншими працівниками школи.

Крім того, важливо розвивати навички емпатії та взаєморозуміння серед батьків, щоб вони могли підтримувати один одного та спільно діяти у випадках булінгу. Створення мережі підтримки серед батьків може бути корисним для обміну досвідом та практичними порадами щодо того, як краще допомагати своїм дітям у складних ситуаціях.

Важливим аспектом співпраці з батьками є також залучення їх до процесу розробки та впровадження політик та програм протидії булінгу. Батьки можуть мати важливий внесок у формулювання стратегій та методів боротьби з булінгом, оскільки вони можуть поділитися своїм досвідом та перспективою щодо цього питання. Важливо створити механізми для залучення батьків до обговорення та прийняття рішень щодо політик школи та діяльності спільноти в цілому.

Останнім пунктом є моніторинг та оцінка ефективності заходів. Моніторинг та оцінка ефективності заходів з профілактики булінгу в школах є ключовим етапом у забезпеченні успішності та ефективності управління цим складним питанням. Школи та освітні установи повинні систематично відслідковувати та оцінювати ефективність своїх заходів з метою забезпечення безпеки, добробуту та успіху всіх учасників освітнього процесу.

Один із ключових аспектів моніторингу ефективності заходів з профілактики булінгу полягає в систематичному зборі даних щодо випадків булінгу в школі. Це може включати в себе ведення статистики про випадки булінгу, їхні види, частоту та характеристики потерпілих та осіб, які проявляли агресивну поведінку.

Для ефективного моніторингу необхідно також залучати учасників освітнього процесу, таких як учні, батьки та педагогічний персонал, до процесу збору інформації. Це може бути здійснено через проведення анонімних опитувань, фокус-груп чи обговорень з представниками різних груп. Важливо забезпечити конфіденційність та анонімність учасників, щоб збір інформації був максимально об'єктивним та достовірним.

Після збору даних необхідно провести їхній аналіз та інтерпретацію з метою визначення тенденцій, потенційних причин та факторів, що впливають на поширення булінгу в школі.

Отже, важливо виявляти основні проблемні зони та чинники, які сприяють ризику виникнення такої поведінки серед учнів. Це дозволить школі визначити пріоритети та розробити цілеспрямовані стратегії протидії.

Оцінка ефективності заходів з профілактики булінгу включає не лише кількісні показники щодо зменшення випадків булінгу, але й якісні аспекти, такі як відчуття безпеки та добробуту серед учнів, підвищення рівня емпатії та толерантності, зміни в кліматі та культурі школи.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

2.1. Дослідження проявів булінгу та аналіз отриманих результатів

Булінг є серйозною проблемою в сучасних шкільних установах, що має негативний вплив на психічне та емоційне становище учнів, а також на загальну атмосферу в навчальному середовищі.

Перший етап дослідження (Додаток А) - проведення анкетування за допомогою розробленої анкети.

Другий етап - опрацювання отриманих результатів та рекомендації соціальним педагогам у закладах загальної середньої освіти щодо ефективності профілактики булінгу серед молодших підлітків.

Дослідження такого роду дозволить збільшити нашу розуміння динаміки булінгу в цьому віковому сегменті та розробити ефективніші стратегії профілактики та втручання.

Для проведення дослідження було складено анкету, яка включала 12 запитань, спрямованих на виявлення випадків булінгу серед учнів старших класів. Анкетування було проведено серед групи учнів 6-7 класів у загальній кількості 23 особи. Опитування було створене в онлайн платформі, за допомогою Google forms.

Учасники брали участь у анонімному опитуванні, що забезпечило високу ступінь конфіденційності та об'єктивності отриманих даних. Після збору відповідей анкет були проведені статистичні обробки даних з метою виявлення основних тенденцій в проявах булінгу серед учасників.

Отже, розглянемо детальніше результати даного дослідження. Перш за все, нас цікавило питання чи знають здобувачі освіти «*Чи ознайомлені Ви з поняттям «булінгу»?*». Отримані відповіді дозволяють нам стверджувати наступне (Рис. 2.1.):

- 91,3% респондентів відповіли «так», що свідчить про високий рівень обізнаності щодо поняття булінгу.

- 8,7% респондентів відповіли "чули про таке, але не повністю розумію, що це означає", що вказує на те, що деяка частина респондентів має обмежене розуміння цього поняття.

Ці дані показують, що більшість людей добре знайомі з поняттям булінгу, хоча існує невелика група, яка потребує додаткового пояснення цього явища.

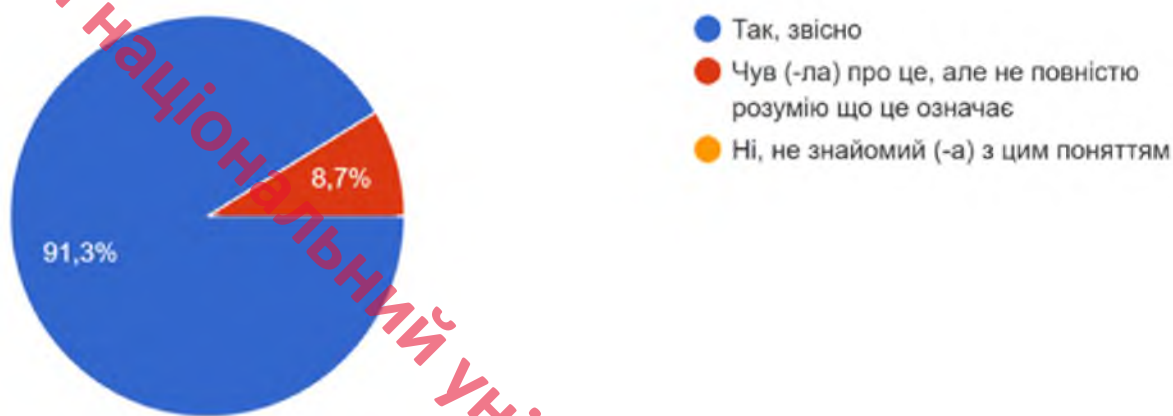

Рисунок 2.1. «Чи знайомі ви з поняттям булінгу?»

Друге питання «Чи стикалися Ви з явищем булінгу?» (рис.2.2.).

- 73,9% респондентів зазначили, що не стикалися з булінгом.
- 21,7% респондентів неодноразово стикалися з булінгом.
- Решта респондентів (4,4%) не впевнені, чи можна вважати булінгом те, з чим вони стикалися.

Ці дані свідчать про те, що більшість опитаних не мають досвіду булінгу, хоча значна частина все ж зазнавала цього явища. Третя група респондентів сумнівається у визначенні своїх переживань як булінг.

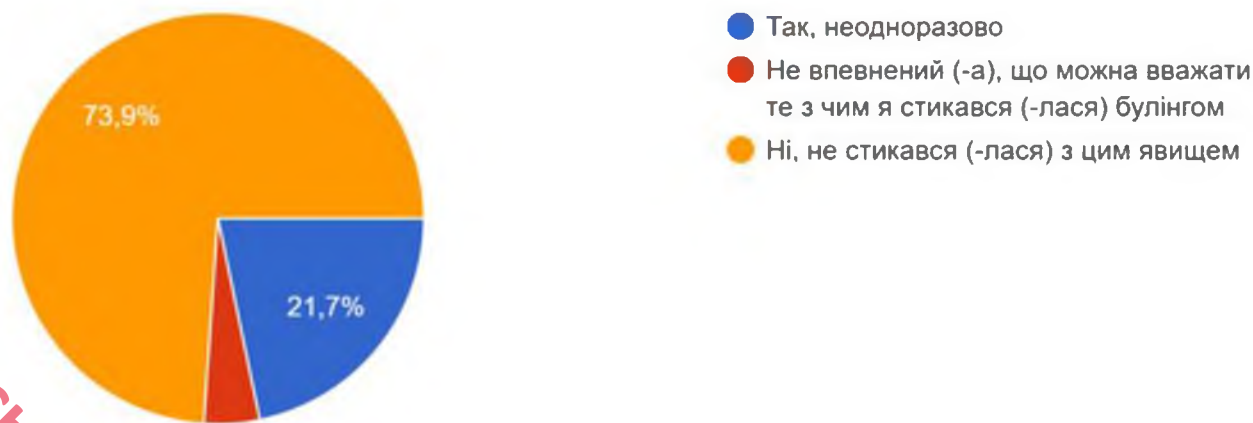

Рисунок 2.2 «Чи стикались ви з явищем булінгу?»

На питання «Чи отримували ви образи чи грубі слова від своїх однокласників?» відповіді розділилися таким чином (рис.2.3.):

- 21.7% респондентів повідомили, що отримували образи або грубі слова від своїх однокласників,
- 78.3% відповіли, що не стикалися з цим.

Це свідчить про те, що майже третина учасників опитування зазнавала негативного ставлення з боку однокласників. Водночас більшість, не мали подібного досвіду. Ці результати можуть вказувати на те, що проблема булінгу існує, але не є поширеною серед усіх опитаних.

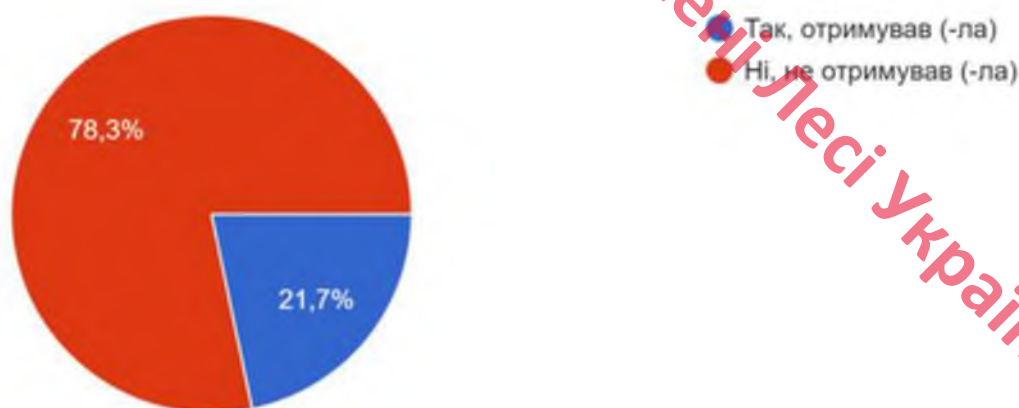

Рисунок 2.3. «Чи отримували ви образи чи грубі слова від своїх однокласників?»

Четверте питання звучало так: «*Чи були ви об'єктом поширення чуток чи слухів у школі?*» (рис.2.4.).

Результати опитування свідчать, що приблизно третина опитаних, а саме

- 30.4% визнала, що була об'єктом поширення чуток чи слухів у школі.
- 69.6%, відповіли, що не були.

Такий відсоток людей може вказувати на те, що соціальні динаміки у шкільному середовищі можуть бути складними, а взаємини між учнями можуть бути піддані впливу різних факторів, таких як групова динаміка, стереотипи чи конфлікти.

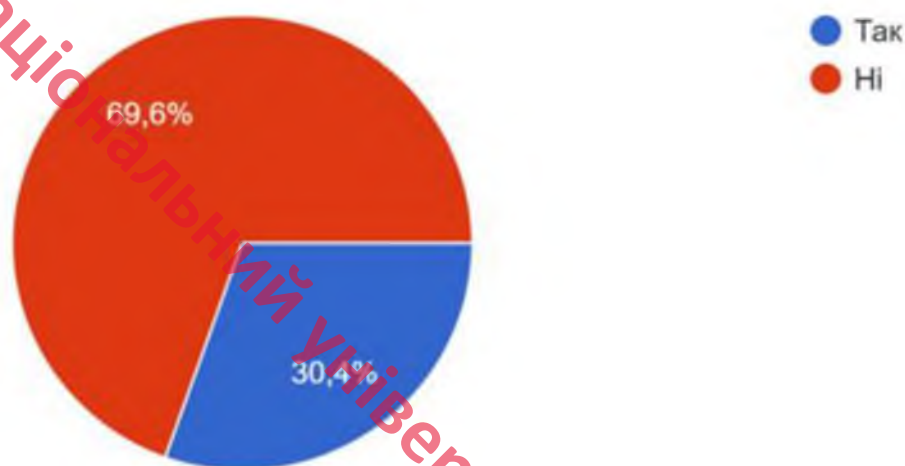

Рисунок 2.4. «*Чи були ви об'єктом поширення чуток чи слухів у школі?*»

П'яте питання «*Чи стикалися ви з фізичним насильством від інших учнів?*»

Результати показують, що (рис.2.5.):

- 13% учнів зазнавали фізичного насильства з боку інших учнів.
- 78.3% учнів не стикалися з фізичним насильством.

Наявність 13% тих, хто зазнав такого досвіду, вказує на необхідність впровадження додаткових заходів для забезпечення безпеки всіх учнів. Це включає не тільки профілактичні заходи, але й активну роботу з тими, хто вже зазнав насильства, а також формування культури ненасильства та взаємоповаги у шкільному середовищі.

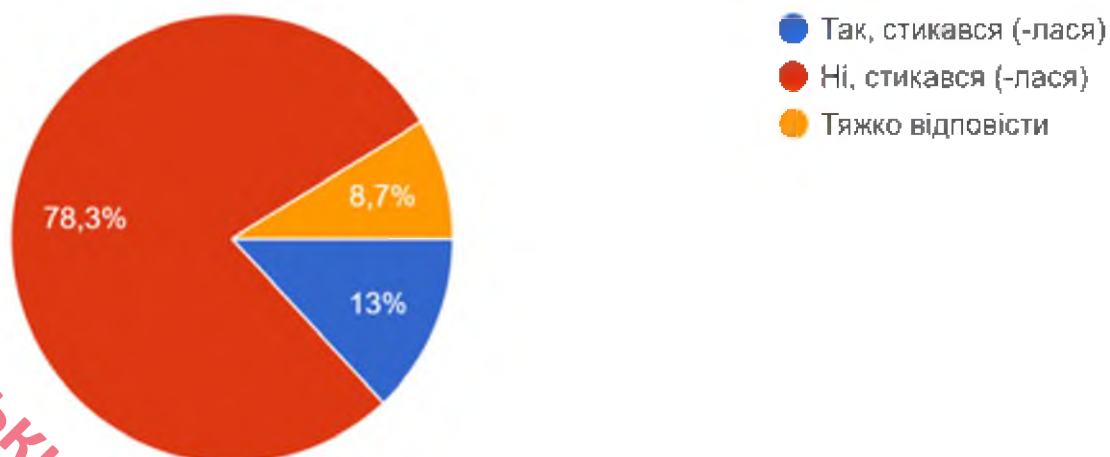

Рисунок 2.5. «Чи стикалися ви з фізичним насильством від інших учнів?»

Шосте питання «Чи стикалися ви з випадками булінгу в Інтернеті?» (рис.2.6.).

- 21.7% респондентів відповіли «так, неодноразово»,
- 73.9% респондентів відповіли «ні, не стикався(-лася)».

Ці дані вказують на те, що меншість респондентів мають досвід булінгу в Інтернеті, тоді як більшість не стикалися з таким явищем. Це може свідчити про відносно низький рівень булінгу в Інтернеті серед опитаних осіб, хоча навіть такий відсоток є важливим і вказує на те, що булінг може відбуватися не лише у шкільних стінах, а й в онлайн середовищі, що ставить під сумнів стереотип про безпеку Інтернету для дітей та підлітків.

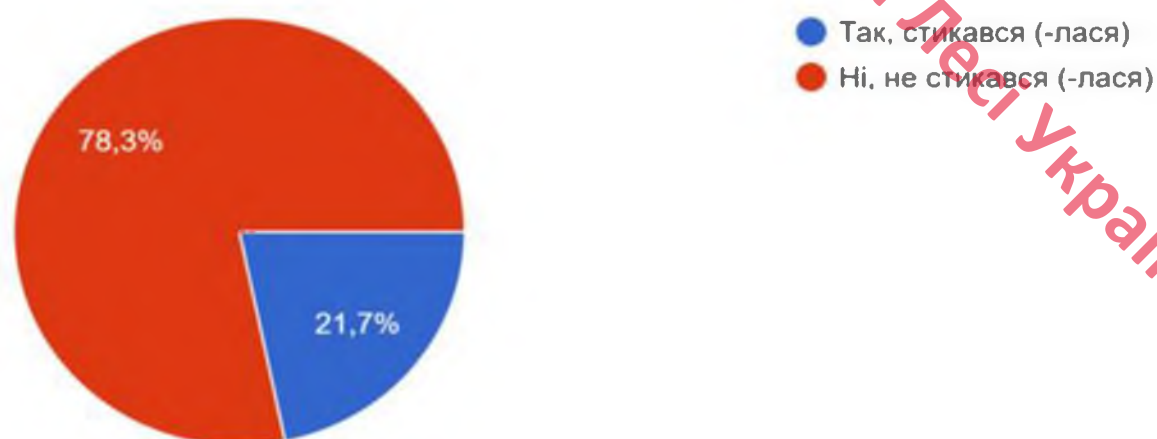

Рисунок 2.6. «Чи стикалися ви з випадками булінгу в Інтернеті?»

Наступне питання «*Чи були ви свідком випадків булінгу серед інших учнів у вашому класі?*» Згідно з дослідженням на тему свідчень булінгу серед учнів у класі, було отримано такі результати (рис.2.7.):

- 65.2% учасників відповіли, що ніколи не були свідками булінгу.
- 17.4% учасників зазначили, що важко відповісти на це питання.
- 17.4% учасників відповіли, що інколи були свідками булінгу.

Ці дані свідчать про те, що більшість учнів не спостерігали випадків булінгу серед своїх однокласників. Проте певна частка учнів все ж таки має або не визначену позицію, або визнає, що такі випадки інколи мали місце. Це свідчить про те, що булінг може мати широкий соціальний вплив, а не тільки впливати на тих, хто його безпосередньо досвідчує.

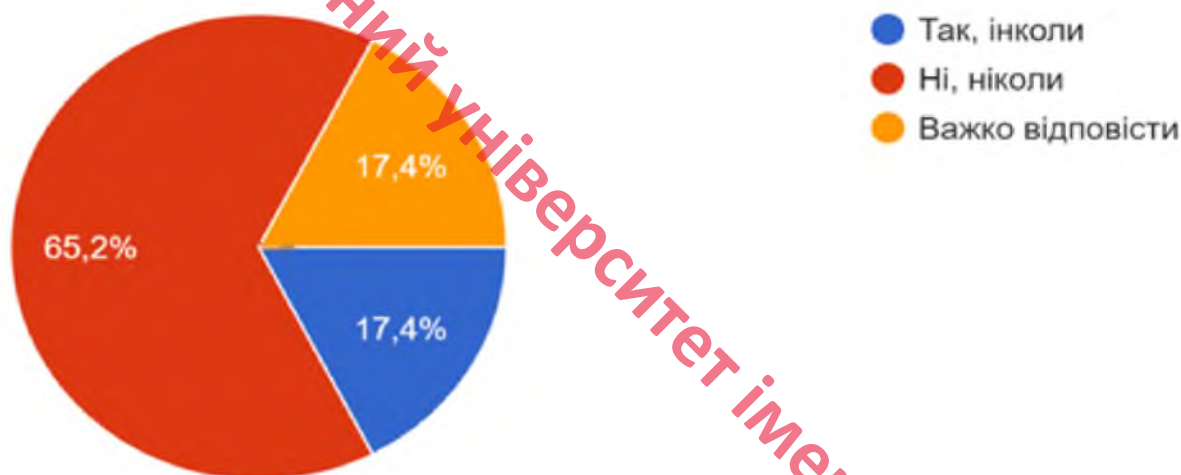

Рисунок 2.7. «*Чи були ви свідком випадків булінгу серед інших учнів у вашому класі?*»

Восьме питання «*Чи мали ви досвід із викраденням вашого майна або розгромленням особистих речей у школі?*» (рис.2.8.).

- За результатами дослідження більшість учнів
- (78.33%) не стикалися з цими проблемами.

- (21.7%) мають досвід викрадення або розгромлення їх особистих речей у школі.

Таким чином, результати опитування не лише вказують на наявність проблеми, але й можуть слугувати підґрунтям для впровадження конкретних заходів для покращення безпеки та добробуту учнів у школах.

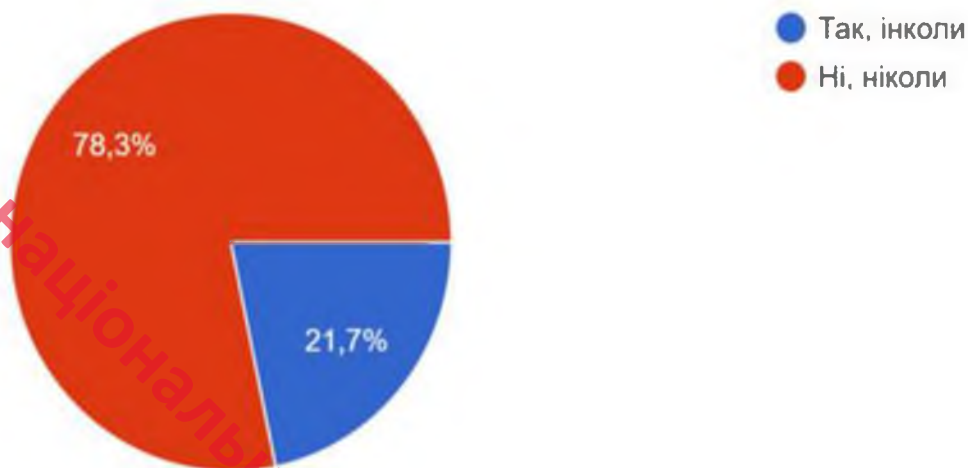

Рисунок 2.8. «Чи мали ви досвід із викраденням вашого майна або розгромленням особистих речей у школі?»

Дев'яте питання «Чи відчували ви, що вас відокремлюють від інших учнів у школі?». За відсотковими даними (рис.2.9.):

- 26.1% учнів відчують, що їх відокремлюють від інших учнів у школі,
- 73.9% відповіли, що такого відчуття не мають.

Це може бути наслідком різних факторів, таких як соціальна динаміка класу, взаємодія з однолітками, відносини з вчителями тощо.

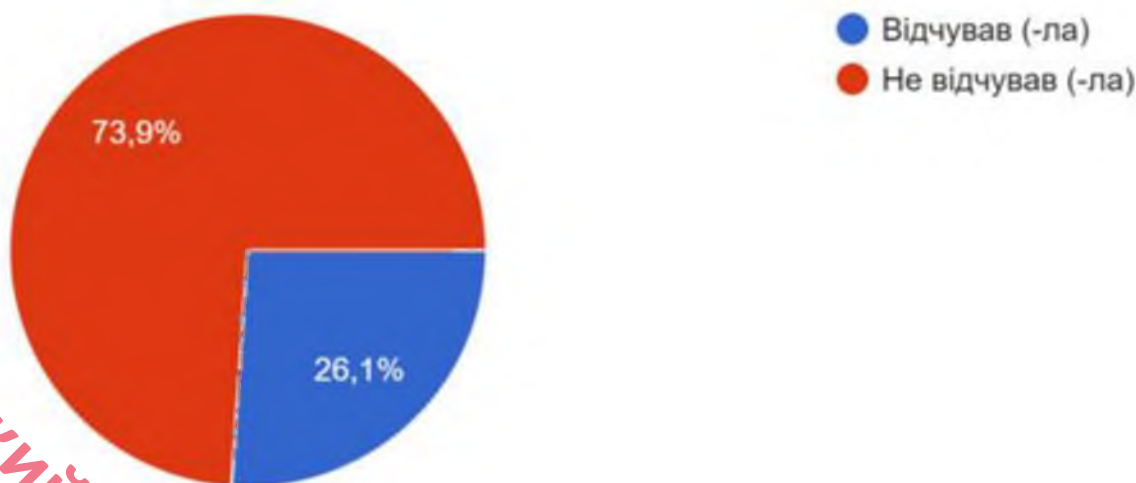

Рисунок 2.9. «Чи відчували ви, що вас відокремлюють від інших учнів в школі?»

Десяте питання «Чи переживали ви психологічний тиск або шантаж від інших учнів?». Наші результати показують, що (рис.2.10.).

- 69,6% відповіли "ні, не переживала".
- 13% відповіли "важко відповісти".
- 17,4% відповіли "так, переживала".

Це свідчить про те, що більшість респондентів не стикалися з психологічним тиском або шантажем, хоча значна меншість все ж таки зазначила, що мала такий досвід, а це в свою чергу може мати серйозні наслідки для психологічного здоров'я дітей та підлітків, включаючи стрес, тривожність та депресію.

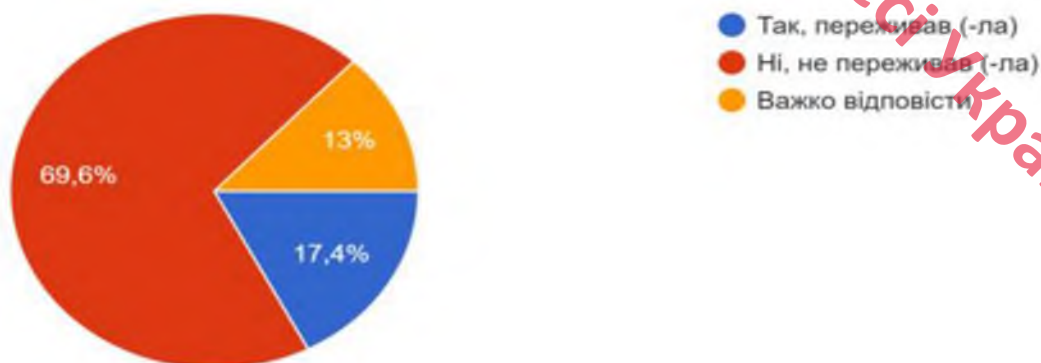

Рисунок 2.10. «Чи переживали ви психологічний тиск або шантаж від інших учнів?»

Одинадцятье питання «Чи були ви об'єктом поширення відео чи фотографій без вашої згоди?» (рис.2.11.).

- 30.4% респондентів відповіли так
- 69.6% відповіли ні.

Ці дані можуть вказувати на потенційні проблеми з приватністю та безпекою в Інтернеті, особливо серед школярів. Поширення відео або фотографій без згоди може мати негативні наслідки для особистості та соціального статусу. Це може викликати стрес, сором, чи навіть може призвести до кібербулінгу або інших форм психологічного та емоційного травмування. Тому важливо підтримувати учнів у збереженні їхньої приватності та навчати їх правилам безпеки в Інтернеті.

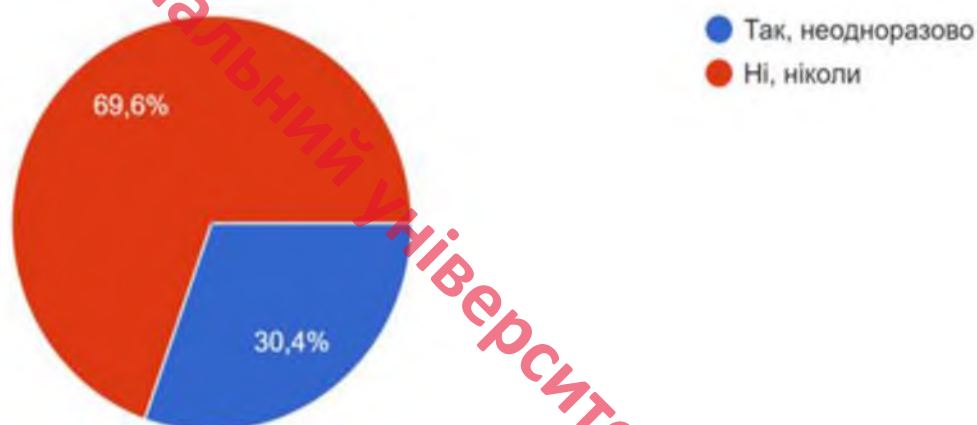

Рисунок 2.11. «Чи були ви об'єктом поширення відео чи фотографій без вашої згоди?»

На питання «Чи проводяться в школі заходи щодо профілактики булінгу?» відповіді розділилися таким чином (рис.2.12.).

- 78.3 % респондентів підтвердили часте проведення таких заходів.
- 21.7% відповіли «Так, але не часто».

Це свідчить про важливість уваги до цього питання та зусиль шкіл у боротьбі з булінгом. Це дуже обнадіуючий сигнал. Заходи щодо профілактики булінгу можуть включати різноманітні програми, тренінги для учнів та вчителів, інформаційні кампанії, а також розробку політик та процедур, спрямованих на

запобігання та реагування на випадки булінгу. Це допомагає створити безпечне та підтримуюче середовище для всіх учнів, де вони можуть вільно навчатися та розвиватися.

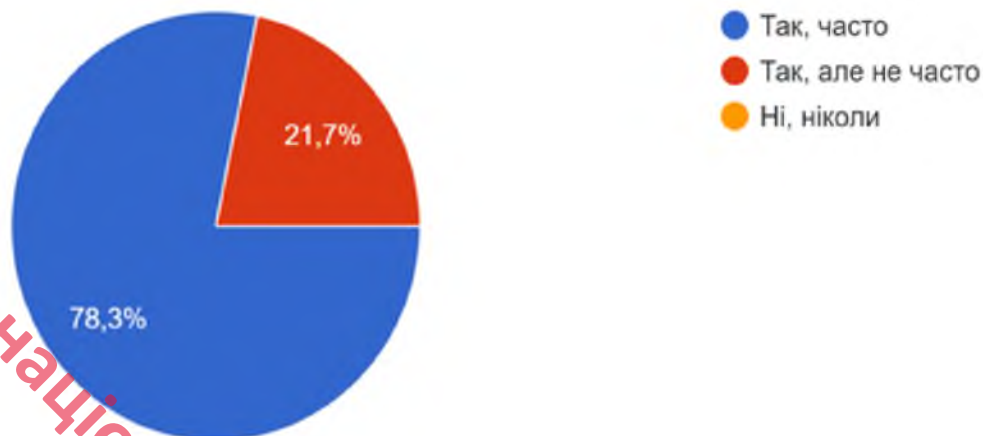

Рисунок 2.12. «Чи проводяться в школі заходи щодо профілактики булінгу?»

Наше дослідження проявів булінгу серед учнів 6-7 класів закладів загальної середньої освіти виявило ряд тривожних тенденцій, які потребують негайного уваги та втручання. Результати дослідження свідчать про поширеність різних форм булінгу у шкільному середовищі, від фізичного насильства до кібербулінгу та психологічного тиску. Велика кількість учнів зіткнулася з агресією та неприйнятними формами поведінки соціального відкидання від однокласників, що свідчить про серйозні проблеми в класних та позаурочних взаємовідносинах.

Особливо тривожним є те, що дослідження показує, що булінг може відбуватися не лише у реальному, але й у віртуальному світі. Кібербулінг, який полягає у знущанні, погрозах чи інших формах електронного насильства, стає все більш поширеним серед школярів. Це ставить під сумнів стереотипи про безпеку Інтернету для дітей та підлітків і вимагає комплексного підходу до проблеми з боку освітніх установ, батьків та суспільства в цілому.

Окремо варто відзначити те, що булінг може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я дітей та підлітків. Психологічний тиск, соціальне відкидання та інші форми булінгу можуть призвести до стресу, тривожності та

навіть депресії у постраждалих. Це може вплинути на навчальні успіхи та загальний стан психічного здоров'я, тому важливо не лише реагувати на випадки булінгу, але й запобігати їх виникненню та створювати сприятливе середовище для всіх учнів.

Крім того, слід врахувати, що булінг може мати далекосяжні наслідки не лише для постраждалих, але й для всього шкільного співтовариства. Класні конфлікти та негативне взаємовідношення можуть створювати напружену атмосферу в класах, що негативно впливає на загальний клімат та навчальні можливості всіх учнів. Тому важливо вживати комплексних заходів щодо попередження та управління конфліктами, сприяти позитивним взаємовідносинам та вихованню толерантного та дружлюбного середовища в школі.

2.2. Характеристика форм і методів профілактики булінгу серед молодших підлітків

Психологічна підтримка та консультування у контексті профілактики булінгу серед молодших підлітків є однією з ключових стратегій, спрямованих на забезпечення психічного здоров'я та підтримки тих, хто стикається з проявами цього негативного явища. Цей підхід передбачає надання емоційної підтримки, консультацій та психологічних інтервенцій для тих, хто стає жертвою булінгу або переживає стрес через негативне ставлення оточуючих.

У контексті психологічної підтримки важливо надати можливість учням вільно висловлювати свої почуття та емоції. Психолог чи консультант створює безпечну та невідсудну атмосферу, де учні можуть відчувати підтримку та розуміння. Це дозволяє їм відкрито розмовляти про свої проблеми та почуття, що в свою чергу сприяє їхньому психологічному благополуччю.

Індивідуальні консультації є одним із ключових елементів психологічної підтримки. Під час таких консультацій учню надається можливість вільно висловити свої страхи, тривоги та переживання, а також отримати конкретні

поради та стратегії управління емоціями. Психолог чи консультант сприяє процесу самоаналізу та самопізнання, допомагаючи учневі зрозуміти причини своїх почуттів та поведінки.

Групові заняття з психологічної підтримки також мають велике значення у профілактиці булінгу. Вони дозволяють учням відчувати підтримку одне одного та зрозуміти, що вони не самі зі своїми проблемами. Під час групових сесій учасники можуть обговорювати свої досвіди, ділитися емоціями та отримувати підтримку від інших учасників групи. Це допомагає зміцнити взаємодію та співпрацю між учнями, а також сприяє підвищенню рівня емпатії та соціальної підтримки.

Тренінги з розвитку соціальних навичок та самооцінки є ще одним важливим аспектом психологічної підтримки. Вони спрямовані на підвищення самосвідомості та розвиток здатностей учнів у взаємодії з іншими людьми. Під час таких тренінгів учасники вчаться впевнено виступати в суспільстві, ефективно вирішувати конфлікти та будувати здорові взаємини з оточуючими. Інформаційна робота та освіта є ключовими елементами стратегії протидії булінгу в шкільному середовищі. Їх мета – підвищити обізнаність про цю проблему, усвідомити негативні наслідки та сформувати відповідальність серед учнів, педагогічного колективу та батьків.

Один зі способів інформаційної роботи та освіти полягає у проведенні лекцій, семінарів та тренінгів для учнів, вчителів та батьків. Ці заходи мають на меті розширити знання про булінг, розкрити його особливості та наслідки, а також вдатися до обговорення ефективних стратегій протидії цьому явищу. Вони також допомагають створити платформу для відкритого діалогу та обміну думками між різними учасниками освітнього процесу, що сприяє формуванню спільної стратегії протидії булінгу.

Поміж ефективних методів інформаційної роботи також слід виділити проведення тематичних уроків та презентацій з етики та взаємовідносин. Це може включати в себе вивчення правил поведінки в школі, розміщення відповідних афіш та плакатів на видних місцях, а також впровадження

спеціальних ресурсів у шкільний навчальний план. Такий підхід допомагає усвідомити учням, вчителям та батькам значення правильного міжособистісного спілкування та вчасного реагування на прояви булінгу.

Розміщення інформаційних матеріалів на шкільному сайті та дошках оголошень також є важливим кроком у підвищенні свідомості та усвідомлення проблеми булінгу. Вони можуть містити корисну інформацію про прояви булінгу, підказки щодо того, як виявляти та реагувати на них, а також контактну інформацію для звернення під час екстрених ситуацій. Такий доступ до інформації створює можливість для учнів, вчителів та батьків отримувати необхідну допомогу та поради у будь-який момент.

Однією з ключових складових створення безпечного середовища є впровадження системи взаємодопомоги та підтримки між учнями. Це може включати в себе створення програм "друзі на шкільному подвір'ї", де старші учні або ментори надають підтримку та допомогу молодшим, особливо тим, хто стикається зі складними ситуаціями, включаючи булінг. Такі програми сприяють створенню дружелюбного та допоміжного середовища, де кожен учень може відчувати себе захищеним та підтриманим.

Організація "шкільних братів" або менторських програм також може допомогти у створенні безпечного середовища в школі. Ці програми передбачають створення партнерства між старшими та молодшими учнями, де старші надають підтримку, поради та захист молодшим. Це не лише сприяє зменшенню випадків булінгу, але й допомагає молодшим учням відчувати себе частиною спільноти та мати особу, на яку можна розраховувати.

Крім того, створення безпечного середовища передбачає розробку та впровадження правил та процедур виявлення та реагування на випадки булінгу. Школи можуть розробляти чіткі та прозорі політики, які визначають, що розглядається як булінг, які санкції передбачаються для порушників та які підтримка надається жертвам. Важливо, щоб ці політики були дієвими та реалізовувалися у практиці, а не лише існували на папері.

Взаємодія з батьками та громадськістю в контексті профілактики булінгу в школах є надзвичайно важливою складовою. Ця взаємодія створює можливість об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін у боротьбі з цим негативним явищем та сприяє створенню безпечного та підтримуючого середовища для учнів. Ось деякі аспекти взаємодії з батьками та громадськістю, які можуть бути важливими в цьому контексті:

По-перше, важливо проводити регулярні зустрічі з батьками, на яких обговорюються питання профілактики булінгу та способи виявлення та реагування на подібні випадки. Ці зустрічі можуть включати в себе презентації про прояви булінгу, обговорення ефективних стратегій протидії та роль батьків у підтримці дітей, які стикаються з цією проблемою [10].

Другий аспект - це залучення батьків до визначення та впровадження політик безпеки в школі. Батьки можуть бути важливими учасниками у процесі розробки правил та процедур, спрямованих на запобігання булінгу та реагування на нього. Вони можуть допомогти забезпечити, щоб політики були адаптовані до конкретних потреб спільноти та були прийнятними для всіх учасників освітнього процесу.

Крім того, важливо створювати відкриті канали зв'язку між школою та батьками, де вони можуть повідомляти про випадки булінгу або інші проблеми, з якими стикаються їхні діти. Це може включати в себе створення електронних форм зворотнього зв'язку, гарячих ліній або інших механізмів, що дозволяють батькам швидко та зручно повідомляти про випадки булінгу або запитувати поради щодо реагування на ці ситуації.

Також важливо враховувати різноманітні культурні та соціальні контексти, з якими можуть стикатися різні сім'ї. Школа повинна бути відкритою до різних культурних підходів до виховання та дисципліни, забезпечуючи розуміння та підтримку для всіх учнів та їхніх сімей.

Окрім взаємодії з батьками, важливо співпрацювати з громадськістю, залучаючи різні організації, місцеву владу та інші зацікавлені сторони до профілактики булінгу. Це може включати організацію інформаційних кампаній,

проведення громадських заходів та інших ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності та активізацію громадськості щодо проблеми булінгу в школах[24].

2.3. Розробка методичних рекомендацій для соціальних педагогів щодо профілактики булінгу серед молодших підлітків.

Аналіз сучасного стану проблеми булінгу серед молодших підлітків є важливою частиною розробки стратегій та програм для його запобігання. За останні десятиліття булінг привернув значну увагу педагогів, батьків, дослідників та громадськості. Це пов'язано зі зростанням інтересу до психосоціального благополуччя дітей та підлітків, а також з усвідомленням шкідливих наслідків булінгу для особистісного розвитку та навчально-виховного процесу.

Одним з головних аспектів аналізу є визначення масштабів проблеми. Сучасні дослідження свідчать про те, що булінг є поширеним явищем у закладах загальної середньої освіти практично у всіх країнах світу. При цьому рівень поширеності може варіюватися від школи до школи та від країни до країни. Наприклад, деякі дослідження показують, що до 30% учнів можуть бути втягнуті у випадки булінгу хоча б раз за рік.

Значною проблемою в сучасному контексті є також зростання онлайн булінгу, або кібербулінгу. Завдяки широкому доступу до інтернету та соціальних медіа, учні стають більш вразливими до цього виду насильства, яке може мати серйозні наслідки для їхнього психічного та емоційного стану.

Важливим аспектом аналізу є також дослідження факторів, які сприяють поширенню булінгу [22]. Серед таких факторів можуть бути соціальні, емоційні, психологічні та культурні чинники, які впливають на взаємодію учнів у навчальному середовищі.

Також важливо враховувати вікові та статеві особливості виявлення та прояву булінгу серед учнів. Деякі дослідження показують, що форми та типи булінгу можуть відрізнятися у залежності від віку та статі учасників. Наприклад, у підлітковому віці може спостерігатися збільшена вразливість до

психологічного та емоційного насильства, тоді як у молодшому віці фізичне насильство може бути більш поширеним. Такі відмінності варто враховувати при розробці програм та стратегій профілактики булінгу.

Соціальні педагоги грають ключову роль у профілактиці булінгу в закладах загальної середньої освіти, оскільки вони є одними з головних фахівців, які працюють з учнями та вчителями, спрямовуючи свою діяльність на створення позитивного та безпечного середовища навчання. Визначення ключових завдань та функцій соціальних педагогів у профілактиці булінгу полягає у виконанні ряду завдань, які спрямовані на запобігання, виявлення та вирішення випадків булінгу.

По-перше, соціальні педагоги забезпечують формування позитивного клімату в школі. Це означає, що вони активно співпрацюють з учнями, педагогічним колективом та адміністрацією для створення атмосфери взаєморозуміння, поваги та підтримки.

Другим ключовим завданням є розробка та реалізація профілактичних програм. Соціальні педагоги активно співпрацюють з іншими фахівцями (психологами, вчителями тощо) для розробки та впровадження програм, спрямованих на попередження булінгу та розвиток навичок соціальної взаємодії серед учнів. Ці програми можуть включати в себе різноманітні заходи, такі як тренінги з розвитку емпатії, уроки з позитивної комунікації, а також програми підтримки для жертв булінгу та їхніх сімей.

Третім важливим аспектом є виявлення та діагностика випадків булінгу. Соціальні педагоги займають активну позицію у виявленні ситуацій булінгу та встановленні факторів, які їх спричинили. Вони здійснюють індивідуальні бесіди з учнями, а також співпрацюють з класними керівниками та батьками для збору інформації та аналізу ситуації.

Четвертою функцією є підтримка та консультування. Соціальні педагоги надають підтримку як жертвам булінгу, так і їхнім батькам. Вони створюють безпечне місце, де учні можуть відчувати себе захищеними та підтриманими, а також надають консультації щодо подальших кроків у вирішенні ситуації.

На останньому етапі соціальні педагоги здійснюють моніторинг та оцінку ефективності профілактичних заходів. Вони аналізують результати своєї роботи, визначають успішність вжитих заходів та розробляють подальші стратегії дії на основі отриманих даних. Таким чином, соціальні педагоги відіграють важливу роль у профілактиці булінгу, забезпечуючи безпеку та підтримку учнів у навчальному середовищі [18].

Враховуючи комплексність та багатогранність проблеми булінгу, ефективні стратегії та методики роботи соціальних педагогів повинні охоплювати різні аспекти взаємодії з учнями, спрямовані на створення безпечного та підтримуючого навчального середовища.

Першим етапом у розробці стратегій є аналіз ситуації та визначення потреб. Соціальні педагоги проводять аналіз клімату в класі та в школі загалом, виявляють можливі причини та фактори, що сприяють виникненню булінгу. Для цього вони можуть використовувати анкетування, спостереження та інтерв'ю з учнями. На основі отриманих даних вони визначають ключові аспекти, які потребують уваги та розробляють індивідуалізовані стратегії дії.

Другий етап передбачає розробку та впровадження профілактичних заходів. Соціальні педагоги спільно з педагогічним колективом розробляють програми та заходи, спрямовані на попередження випадків булінгу та підтримку позитивної соціальної клімату в школі. Ці заходи можуть включати уроки з психології спілкування, тренінги з розвитку емпатії та соціальних навичок, а також ролеві ігри та дискусійні групи.

Третій етап полягає в проведенні регулярних тренінгів та роботи з учнями. Соціальні педагоги організують групові заняття, під час яких вони спільно з учнями аналізують та обговорюють випадки булінгу, вчать способам виявлення та уникнення конфліктних ситуацій, а також навчають ефективним способам взаємодії та розв'язання конфліктів.

Четвертий етап передбачає співпрацю з батьками та розвиток їхньої освіченості щодо булінгу. Соціальні педагоги організують батьківські збори та семінари, де вони діляться інформацією про проблему булінгу, надають поради

щодо виявлення та реагування на підозрілі ситуації та сприяють формуванню партнерських відносин між школою та сім'єю.

Заключний етап полягає в оцінці ефективності заходів та корекції стратегій. Соціальні педагоги здійснюють моніторинг та аналіз результатів своєї роботи, визначають успішність вжитих заходів та вносять необхідні зміни у свою роботу на основі отриманих даних.

Підготовка рекомендацій щодо співпраці з іншими фахівцями є ключовим аспектом для ефективної реалізації профілактичних заходів у сфері запобігання булінгу в шкільному середовищі. Співпраця з різними фахівцями, такими як вчителями, психологами, адміністрацією та іншими, є важливим елементом успішного вирішення проблеми булінгу та підтримки створення безпечного навчального середовища.

Перш за все, рекомендації щодо співпраці з учителями мають велике значення. Вчителі часто перебувають на передньому краї боротьби з булінгом, оскільки вони першими помічають зміни в поведінці учнів та можуть бути першими, хто втрутиться. Тому важливо розробляти рекомендації щодо того, як вчителям виявляти та реагувати на випадки булінгу, а також як створити позитивний класний клімат, що запобігає конфліктам та насильству.

Психологи також відіграють важливу роль у профілактиці булінгу. Вони можуть надати цінні поради щодо розуміння психологічних механізмів, які лежать в основі булінгових ситуацій, а також розробляти індивідуальні психологічні підходи до учнів, які можуть бути використані для запобігання та вирішення конфліктів.

Співпраця з адміністрацією також є важливою складовою. Адміністрація школи може забезпечити необхідну підтримку та ресурси для впровадження профілактичних заходів, а також створити ефективні процедури та протоколи для реагування на випадки булінгу. Доцільно також проводити регулярні наради з участю всіх зацікавлених сторін для обговорення поточної ситуації та планування подальших кроків.

Важливо також враховувати думку учнів у процесі розробки та реалізації профілактичних заходів. Їхня активна участь може сприяти більш ефективній роботі та забезпечити більшу ефективність запропонованих стратегій.

Визначення методів оцінки ефективності профілактичних заходів та розробка критеріїв успішності роботи соціальних педагогів у попередженні булінгу є важливим етапом в процесі реалізації програм та стратегій боротьби з цим негативним явищем у школах. Досягнення цієї мети допоможе виявити ефективність застосованих підходів, а також визначити області для подальшого вдосконалення. Нижче розглянемо деякі методи оцінки та критерії успішності для цієї цілі.

Одним з методів оцінки є використання анкетування та опитування. Спеціально розроблені анкети можуть допомогти зібрати думки та враження учнів, вчителів та батьків про ефективність профілактичних заходів. Питання анкет можуть стосуватися відомостей про те, як часто виникають випадки булінгу, чи змінилася атмосфера в класах після впровадження заходів, а також яким чином були реаговані на подібні ситуації. Опитування може бути анонімним, щоб забезпечити відкритість та чесність відповідей [25].

Другий метод - спостереження та аналіз поведінки учнів. Соціальні педагоги та інші працівники школи можуть спостерігати за змінами в поведінці учнів після впровадження профілактичних заходів. Це може включати оцінку змін у рівні самоповаги, співпраці та взаємодії між учнями, а також зменшення кількості випадків конфліктів та насильства. Ці спостереження можуть бути внесені до звітів або щоденників, які дозволять здійснити аналіз та порівняти дані до та після впровадження заходів .

Третій метод - збір та аналіз фідбеку від учасників заходів. Це може бути як відгуки від учнів та вчителів про корисність та ефективність проведених тренінгів та заходів, так і оцінка учасниками їхньої задоволеності та корисності. Для цього можуть використовуватися анкети або групові дискусії.

Окрім методів оцінки, важливо розробити критерії успішності для оцінки роботи соціальних педагогів у запобіганні булінгу. Наприклад, ці критерії

можуть включати зменшення кількості випадків булінгу, покращення атмосфери в класах, підвищення рівня самоповаги та довіри учнів до школи, а також збільшення обізнаності щодо проблеми булінгу серед учнів, батьків та вчителів.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВИСНОВКИ

У ході аналізу соціально-педагогічної профілактики булінгу серед молодших стало очевидним, що ця проблема вимагає комплексного та системного підходу для ефективного вирішення. Застосування різноманітних методів та стратегій залежить від конкретних умов кожного закладу та специфіки його учнівського колективу. Проте, деякі загальні тенденції та підходи можна визначити на основі проведених досліджень та практичного досвіду.

Важливим аспектом є формування позитивного клімату та культури спілкування в навчальному закладі. Створення атмосфери взаєморозуміння, поваги та підтримки допомагає знизити ризик виникнення булінгу та сприяє створенню безпечного середовища для всіх учасників навчального процесу. Важливо проводити регулярні тренінги для учнів, вчителів та батьків з питань антибулінгових стратегій та навичок вирішення конфліктів.

Дослідження показують, що успішна боротьба з булінгом вимагає активної участі всіх сторін, зокрема учнів, батьків, вчителів та адміністрації школи. Співпраця між цими групами важлива для створення сприятливих умов для запобігання та виявлення випадків булінгу, а також для надання підтримки жертвам та їхнім сім'ям.

Крім того, важливо пам'ятати про значення індивідуального підходу до кожного випадку булінгу. Соціальні педагоги мають мати знання та навички для розроблення імплементації індивідуалізованих програм підтримки та психологічної допомоги для жертв булінгу, а також для роботи з агресорами.

Наступним кроком є систематичний моніторинг та оцінка ефективності застосованих стратегій та програм. Це допомагає виявити успішні методи, а також визначити області для подальшого вдосконалення. Регулярні аналізи дозволяють вчитися на власних помилках та впроваджувати кращі практики.

Необхідно також враховувати зміни в суспільстві та технологіях, оскільки булінг може проявлятися у різних формах та середовищах, у тому числі в онлайн просторі. Тому важливо впроваджувати програми із захисту від кібербулінгу та навчати учнів навичкам безпечного та етичного використання інтернету.

У підсумку, ефективна профілактика булінгу в закладах загальної середньої освіти вимагає комплексного підходу, що базується на співпраці всіх учасників навчального процесу, використанні різноманітних стратегій та програм, а також систематичному моніторингу та оцінці результатів. Вирішення цієї проблеми є ключовим завданням для забезпечення безпеки та добробуту учнів та створення сприятливого середовища для їхнього розвитку та навчання.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Dancanson N. Sexual Bullying: Gender Conflict and Pupil Culture in Secondary Schools. Routledge, 1999. 177 p.
2. Meaning of «bully» in the Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/bully>. (дата звернення: 18.03.2024).
3. Olweus, D. Stability of aggressive reaction patterns in males: A review. Psychological Bulletin, 1979. 231 p.
4. Барліт О. О. Соціально-педагогічна сутність булінгу як одна з головних проблем системи освіти. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/24/14.pdf>. (дата звернення: 28.04.2024).
5. Борщевська А. В. Булінг у школах як чинник психічного нездоров'я. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64. (дата звернення: 25.03.2024).
6. Вербальне насильство: визначення, форми, як реагувати. «Розірви коло»: скажи насильству «ні»! URL: <https://rozirvykolo.org/korysni-materialy/verbalne-nasilstvo-viznabennya-ormi-yak-reagvati> (дата звернення: 18.03.2024).
7. Конвенція про права дитини: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18.04.2024).
8. Корнєєва О. В. Соціально-педагогічні аспекти профілактики булінгу у шкільному середовищі. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. 240 с.
9. Куртова С. Булінг у школі. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42788/ (дата звернення: 19.04.2024).
10. Лист щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8794729-22#Text>. (дата звернення: 21.04.2024).

11. Лушпай Л. І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) / Київ, 2019. С. 126–131.

12. Лушпай Л.І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. *Національний університет «Острозька академія»*. 2013. Вип. 33. С. 85. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Nznuoaf_2013_33_28.pdf. (дата звернення: 21.04.2024).

13. Максџом К.В. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту підлітків як чинник запобігання шкільному булінгу: дис. канд. псих. наук . Київ, 2020. 26 с.

14. Найдьџонова Л.А. Кібербулінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини.Методичні рекомендації. Серія: На допомогу вчителю. Київ. 2019. Вип. 4. 25 с.

15. Орлова І. Ю. Соціально-педагогічні аспекти виявлення та запобігання булінгу в школах. *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*, 2017. 172 с.

16. Павелків В. Р. Психологічний аналіз змісту та типології проблеми агресивності у психологічній науці .*Психологія: реальність і перспективи*. 2013. Вип. 2. С. 139-143

17. Переверзова В. В. Інформаційний блок: булінг та протидія булінгу. Новосілківський академічний ліцей «Ерудит» Чабанівської селищної ради Фастівського району Київської області. URL: <https://novosilkyerudit.eschools.info/pages/nformatsjnij-blok-bulng-ta-protidja-bulngu> (дата звернення: 21.04.2024).

18. Плуницька К.М. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2017. Вип. 29(2). С. 78-80

19. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 24 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

20. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

21. Сидорова А.С. Соціально-педагогічна профілактика булінгу серед дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-socialno-pedagogichna-profilaktika-bulingu-sered-ditey-molodshogo-shkilnogo-viku-v-zakladah-zagalno-seredno-osviti-130210.html>.

(дата звернення: 20.04.2024).

22. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 169–173.

23. Сторінка про психологію дітей. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/psychology/7326/>. (дата звернення: 25.04.2024).

24. Шкода вербального насильства для дитини. Розвиток дитини. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/psychology/7326/> (дата звернення: 25.04.2024).

25. Явище булінгу: підходи до визначення поняття та різновиди. URL: <http://autta.org.ua/ua/materials/material/YAvishche-bul-ngu--p-dhodi-doviznachennya-ponyattya-ta-r-znovidi/> (дата звернення: 25.04.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета-опитування

Що Ви знаєте про булінг?

Опитування анонімне. Ми гарантуємо конфіденційність особи, яка заповнює анкету. Результати опитування буде представлено тільки в узагальненому вигляді. Сподіваємося на Ваші щирі відповіді.

1. Чи знайомі Ви з поняттям «булінгу»?

- А) Так, звісно;
- Б) Чув (-ла) про це, але не повністю розумію що це означає;
- В) Ні, не знайомий (-а) з цим поняттям.

2. Чи стикалися Ви з явищем булінгу?

- 1. Так, неодноразово;
- 2. Не впевнений (-а), що можна вважати те з чим я стикався (-лася) булінгом;
- 3. Ні, не стикався (-лася) з цим явищем.

3. Чи отримували ви образи або грубі слова від своїх однокласників?

- А) Так, отримував (-ла);
- Б) Ні, не отримував (-ла).

4. Чи були ви об'єктом поширення чуток чи слухів у школі?

- А) Так,;
- Б) Ні.

5. Чи стикалися ви з фізичним насильством від інших учнів?

- А) Так, стикався (-лася);
- Б) Ні, не стикався (-лася);
- В) Тяжко відповісти.

6. Чи стикалися ви з випадками булінгу в Інтернеті?

- А) Так, стикався (-лася);
- Б) Ні, не стикався (-лася).

7. Чи були ви свідком випадків булінгу серед інших учнів у вашому класі?

- A) Так, інколи;
- Б) Ні, ніколи;
- В) Важко відповісти.

8. Чи мали ви досвід із викраденням вашого майна або розгромленням особистих речей у школі?

- A) Так, інколи;
- Б) Ні, ніколи.

9. Чи відчували ви, що вас відокремлюють від інших учнів у школі?

- A) Відчував (-ла);
- Б) Не відчував (-ла).

10. Чи переживали ви психологічний тиск або шантаж від інших учнів?

- A) Так, переживав (-ла);
- Б) Ні, не переживав (-ла);
- В) Важко відповісти.

11. Чи були ви об'єктом поширення відео чи фотографій без вашої згоди?

- A) Так, неодноразово;
- Б) Ні, ніколи;

12. Чи проводяться в школі заходи щодо профілактики булінгу?

- A) Так, часто;
- Б) Так, але не часто;
- В) Ні, ніколи